

PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM
KÁNONJOGI POSZTGRADUÁLIS INTÉZET

SZENTSZÉK ÉS VATIKÁNI VÁROSÁLLAM
NEMZETKÖZI JOGALANYI HELYZETE,
KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ ENSZ RENDSZERÉBEN

Tézisfüzet

Témavezető: Prof. Dr. habil. Schanda Balázs

Készítette: Dr. Goran Jovicic

Budapest, 2020

BEVEZETÉS

A kézirat jogtörténeti és egyházjogi szempontok módszertani elemzésével foglalkozik. A disszertáció két egymástól eltérő nemzetközi jogalanyra, a Szentszék és a Vatikáni Városállam nemzetközi, egyházi jogi, valamint az ENSZ rendszerében betöltött szerepének elemzésére koncentrálódik.

Az első fejezetben szükségesnek tartom a nemzetközi jog fogalmát a nemzetközi jogalanyiség szempontjából megvizsgálni, ami később a Szentszéki és Vatikáni Városállam nemzetközi jogalanyiség státuszának hatékonyabb kifejtéséhez vezetne.

Ebben az összefüggésben a vizsgálat során kérdésként merül fel, miként fejlődött a Szentszék jogalanyi “sui generis” státusza a nemzetközi jogban és a jelenlegi egyházi Törvénykönyv illetve a “Ius Publicum Ecclesiasticum Externum” fényében. Arra a kérdésre válaszol, hogy a Szentszék a Pápai Állam megszűnésének idejében miként viszonyult a nemzetközi jogalanyisághoz, cselekvőképességéhez, valamint ebben az államvesztő időben kapcsolatait a többi Állammal folytatódta-e. Ki lesz vizsgálva a bilaterális és a multilaterális kapcsolatainak kibontakozását a Bécsi Kongresszus és XVI. Benedek Pápa pápasága közötti időben.

Itt különösen figyelembe kell vennünk II. János Pál Pápa pápasságát, mivel ez idő alatt megduplázódott az államokkal fennálló diplomáciai kapcsolatok száma. A kapcsolatok létrehozása révén az Egyesült Államokkal, Izraellel és sok olyan állammal, amelyben a keresztények kisebbségben voltak. Számos konkordátumot és megállapodást is elfogadtak e pontifikátus során.

A Szentszék mindig is a legrégebbi diplomáciai szolgálattal rendelkezett, és jelentősen hozzájárult a modern nemzetközi jog oktatásához, támogatta annak fejlődését, ugyanakkor a Szentszék és a Vatikán nemzetközi jogi szubjektivitását alkalmanként bizonyos nemzetközi jogászok, politikusok és civil szervezetek egy kis csoportja megkérdőjelezte.

Bemutatom a nemzetközi jogászokat és ezt követően ismertetem, miként tagadják vagy bizonyítják a Szentszék és a Vatikáni Városállam nemzetközi jogi státuszát. A nemzetközi jogászok többsége elismeri az ugyanolyan uralkodó állami gyakorlatot, mint a nemzetközi jog alanyainak. Számos nemzetközi szervezet és több mint 180 ország tart fenn diplomáciai kapcsolatot a Szentszékkal. A Vatikán szerződéses partnerként jár el a nemzetközi szerződésekben is, elsősorban technikai jellegű és néhány elsősorban technikai nemzetközi szervezettel. Ebben az összefüggésben, az előttünk álló disszertáció döntő jelentőséget tulajdonít a nemzetközi jog e két

tárgya közötti egyértelmű elhatárolódásának. Figyelembe véve a Szentszék megfigyelői státuszát az ENSZ-ben, elengedhetetlen rámutatni a Szentszéknek, az ENSZ-ből való eltávolítására célzott vitára és kampányra, valamint ezek ellen reakcióira.

Azonosítható, hogy az államoktól, valamennyi civil szervezettől, és nem utolsó sorban az ENSZ közgyűléséből származott, ami végül 2004-ben, a Szentszéki megfigyelői státusz felértékelődéséhez vezetett az ENSZ szervezetében. A Szentszék és a Vatikán az ENSZ-ben folytatott tevékenységét illetően felmerül a tagság kérdésköre, valamint a megfigyelői státuszhoz kapcsolódó jogok és kötelezettségek kérdésköre. A fent említettek alapján, meg kell vizsgálni (a Szentszék saját választása alapján) e két típusú részvételt, annak meghatározása érdekében, hogy összhangban állnak-e küldetésükkel és az általuk vállalt semmlegességi kötelezettségekkel. Ebben a tekintetben a részvétellel, a névvel és a képviselő tárgyával kapcsolatos tisztázatlanságokra és problémákra is rámutatok.

Az utolsó fejezet a Szentszék és az ENSZ kapcsolatát elemzi. Itt a vizsgálatom fő tárgya és a vitatott kérdés, hogy a Szentszék két – és többoldalú kapcsolatai mennyire fontosak a közjó, az emberi méltóság, a béke és a vallásszabadság szempontjából.

Hangsúlyozni kell, hogy mi a Szentszék diplomáciájának célja. Az ENSZ és a Szentszék, - a nemzetközi jog két univerzális szereplője - milyen mértékben egészítheti ki a világbékéért vállalt felelősségük. A disszertáció eredményeit záró elemzésben és az eredmények további összefoglalásában mutatom be.

ÖSSZEFOGLALÁS ÉS KUTATÁSI EREDMÉNYEK

A doktori disszertáció keretében feltárom a nemzetközi jogalanyiságát és jogi cselekvőképességét úgy a Szentszéknek, mint a Vatikáni Városállamnak, két egymástól teljesen elkülnülő nemzetközi jogalanyként.

Ezen túlmenően lényegesnek tűnt a Katolikus Egyház nemzetközi jogban meglévő helyzetének kérdésével is foglalkozni, hiszen ez a Szentszékkel szerves kapcsolatban áll. Ebben az összefüggésben kimutatható lett, hogy a nemzetközi- és egyházjogászok között nincs egyetértés a Katolikus Egyház nemzetközi jogalanyiságát illetően.

- **A Szentszék nemzetközi jogalany**

A Szentszék, jellegénél fogva, alkalmas arra, hogy nemzetközi jogok és kötelességek alanya legyen. Egyértelműen azonosítható a száznyolcvanhárom bilaterális és számos multilaterális diplomáciai kapcsolatban és elismerésében, valamint abban, hogy nemzetközi szervezetek és államok szuverén és egyenlő partnerként ismerik el a nemzetközi közösségben. Hasonlóképpen a Szentszék az általa képviselt nemzetközi jog mentén, konfliktusok esetében, a felek közötti közvetítésben, a nemzetközi jog és kötelesség képviselőjeként léphet fel. Egyrészt a Szentszék nemzetközi jogi helyzetét 1929-ben Olaszország és a Szentszék között az ún. "Lateráni szerződésben" megerősítették, amelyet Olaszország saját törvényeiben már 1871-ben elismert. Másfelől a diplomáciai kapcsolatok a pápai állam megszűnésének (önálló államterület hiánya) időszakában is léteztek. (1870-1929) Harmadszedszt a Szentszék nemzetközi jogi helyzetét erősítették különösen XII. Piusz és II. János Pál pontifikátusa alatt, különféle államokkal és nemzetközi szervezettel kialakított diplomáciai kapcsolatok, számos nemzetközi szerződés, beleértve a konkordátumokat is. XVI. Benedek és Ferenc pápa ez előzőek bővítését folytatták, új államokkal is felvéve kapcsolatokat. Kimutatható volt az is, hogy a Szentszék állandó megfigyelői státuszának ideológiai alapon történt megtámadása (1994-2004) nem tudott a Szentszék nemzetközi jogi helyzetének ártani, épp ellenkezőleg magas fokon elismerte és felértékelte annak helyzetét.

A fentieket figyelembe véve arra a következtetésre jutunk, hogy a Szentszék képes volt a nemzetközi jogrend részévé válni, sőt, a belátható jövőben – más államokhoz hasonlóan – fontos szereplője is marad annak, különösen szellemi-lelki, etikai és béketeremtői funkciójában. A Szentszék hozzájárulása a nemzetközi közösséghez nélkülözhetetlen, modern korunkban különösen, ahol az egoista érdekek és profit a békés egymás mellett élésnek, az emberi jólétnek és a bolygónk állapotának akadályozó tényezői. A Szentszék spirituális irányultsága, béke iránti elkötelezettsége és értékrendje különösen fontos morális intézménnyé teszik nemzetközi szinten. Végezetül célszerű megemlíteni, hogy a Szentszék nemzetközi jogi helyzete és jelenléte a Katolikus Egyház érdekeit szolgáltassa, annak átfogó lelki küldetését nemzetközi szinten is hangot tudjon adni.

- **A Vatikáni Városállam nemzetközi jogalanyisága**

Az 1929-es Lateráni szerződés fő célja a Vatikáni Városállamnak megalapítása volt, hogy az a Szentszék számára egy szellemi, szuverén, független területet biztosítson. A vizsgálat keretében sikerült tisztázni egyes vitatott kérdéseket, amelyek a Vatikáni városállam és a Szentszék kapcsolatára vonatkozik, illetve a Vatikáni városállam lakossága kapcsán, például a vatikáni állampolgárságra vonatkozókat. A Vatikáni Városállam államformája abszolút monarchia. Uralkodója a római pápa, akit egyszemélyben megillet a törvényhozói, bírói és végrehajtó hatalom. Apostoli Széküresedéskor (és uralkodó hiányában) mindez a Bíborosi Testületre száll. Az államot a pápa irányítja, az ő kezében összpontosul a törvényhozói, bírói és végrehajtó hatalom. Széküresedéskor mindez a Bíborosi Testületre száll. A Vatikáni Városállam megfelel a jogállamisági követelményeknek, amelyek jellemeznék egy államot: nép, állami terület, állami hatalom. Ezen nemzetközi joghoz kötődő állami tényezőknél, szociológiai értelemben, tényként kezelendők, 1929 óta van jelentőségük. Még annak ellenére is, hogy nemzetközi jogászok egy kisebb csoportja megkérdőjelezte a Vatikáni Városállam nemzetközi jogi helyét, továbbra is érvényesíteni tudta a dualista teóriát a nemzetközi jogi elvekben és gyakorlatban egyaránt. Ennek folyományaként képesek lettünk kimutatni a dualista teóriának érveit, amelyek szerint a Szentszék és a Vatikáni Városállam két különböző nemzetközi jogalany. Annak ellenére, hogy a Vatikáni Városállam és annak feje a Szentszék szoros kapcsolatban állnak egymással, két külön nemzetközi jogalanyról van szó. A Vatikáni Városállamnak funkciója jelentősen eltér a szentszéki funkcióktól. A Vatikáni Városállam nem a kánonjog, hanem a II. János Pál pápa 2000-ben megújított Alaptörvényre (alkotmányra) épülő saját világi jogrend szerint működik. A Vatikáni Városállam belső rendszerében saját törvényhozásra, közigazgatásra és igazságszolgáltatásra támaszkodik. Külső kapcsolataiban kifejezi egyenlőségét más államokkal nemzetközi szerződéseivel és a vele szoros kapcsolatban lévő Szentszék diplomáciai kapcsolatain keresztül. A Vatikáni Városállamnak függetlenségét alaptörvényének (alkotmányának) 1. cikkelye határozza meg. Mindezt azért, hogy a pápát nevezi meg államfőnek, aki az Államtitkárság keresztül gyakorolja az államon kívüli kapcsolatokat. A belügyekben a kormányzó képviseli az államot. Ennek értelmében a törvényhozói hatalmat a pápa nevében a Vatikáni Városállam Pápai Bizottsága, annak élén a bíborosi méltóságú elnöke gyakorolja, aki egyben a Vatikáni Városállam Kormányosságának elnöke is, ami a végrehajtó hatalomért felelős.

- **A Katolikus Egyház nemzetközi jogalanyisága**

A Katolikus Egyház nemzetközi jogalanyisága szempontjából három szempontról volt szó: az első tagadja az egyház nemzetközi jogalanyiságát, a második elismeri az egyházat és a Szentszékét együtt, szerves egészként, a harmadik pedig külön-külön elismeri az egyház és a Szentszék nemzetközi jogalanyiságát. Meglátásom szerint a harmadikat kimerítően meg lehet alapozni. A vizsgálatban kimutatható volt, hogy a Katolikus Egyház és a Szentszék két különböző nemzetközi jogalany, nevezetesen az isteni rendelés alapján két erkölcsi személy. (c. 113 § 1 CIC/1983) Ezenkívül ez a különbség az egyházi alkotmányban is látható aszerint, ahogy a pápa és a püspöki testület isteni rendelés alapján a legfelsőbb egyházi hatóságnak számítanak. (c. 330 CIC/1983) A Katolikus Egyház a két kard, valamint a societas perfecta doktrína alapján következetesen azt vallja, hogy az egyház az államtól független, azzal egyenértékű közösség/társadalom. Ezenkívül az egyház egy spirituális, központosilag szervezett, eredeti, nem az államrendből származó közösség, amely már évszázadokkal azelőtt létezett, és ami a céljai eléréséhez szükséges valamennyi eszközzel rendelkezik. A Egyház szuverénitása, amely a nemzetközi jog előtti időre visszavezethető, képes volt nemzetközi jogi formákban az államokkal kapcsolatba lépni. A Szentszék közvetlenül képviseli a Katolikus Egyházat, mivel csak neki van jogi cselekvőképessége. A konkordátumok és más szerződések fontos részei a Szentszék és az államok közötti diplomáciai kapcsolatoknak, amelyek alapjai a Katolikus Egyház jogi státuszának, szabályozásának egy adott ország viszonyában. Ezekben elsősorban az egyház függetlenségéről és a vallás szabad gyakorlásáról esik szó.

- **A Szentszék és Vatikán Városállami nemzetközi jogrendi cselekvőképességei**

A Szentszék, valamint a Vatikáni Városállam a nemzetközi jogi személyiségen kívül cselekvőképességgel is rendelkezik, amely az aktív és passzív küldöttségjogban és a szerződések megkötésében nyilvánul meg. Mindenekelőtt ki kell emelnünk, hogy a Vatikáni Városállam aktív és passzív küldöttsége (képvisellete) a Szentszékivel párosítva van.

A bilaterális térségben a Szentszék mintegy 183 diplomáciai kapcsolatot tart fenn a világ legtöbb országával. A multilaterális térségben pedig a Szentszéknek is és a Vatikáni Városállamnak is vannak képviseletei. E kutatás keretében ki lett mutatva a diplomáciai kapcsolatok globális növekedése XII. Piusz Pápa pápassága óta. XII. Piusz Pápa elkezdte kibővíteni

a Szentszék diplomáciai kapcsolatait a nem- katolikus vagy nem-keresztény államokkal, például Finnországgal (1942), Japánnal (1942), Kínával (1942), Egyiptommal és Libanonnal (1947), Indiával (1948), Indonéziával (1950), a Fülöp-szigetekkel és Pakisztánnal (1951), Iránnal és Szíriával (1953) és Etiópiával (1957). Nagy érdeklődést mutatott a nemzetközi szervezetek képzése és alakítása, valamint a tartós béke és a népek közötti hatékony együttműködés iránt. A II. Vatikáni Zsinat és XXIII. János valamint VI. Pál Pápával a billaterális és multilaterális kapcsolatok új lendületet kaptak. Ennek eredményeként 1967-ben a pápai küldöttség (legatio) átrendeződött. II. János Pál Pápa alatt a pápai diplomáciai kapcsolatok elérték a csúcspontot és a billaterális kapcsolatok száma majdnem megduplázódott (108-ról 172-re).

II. János Pál Pápa hivatali ideje alatt sikerült néhány akadályt leküzdeni az Egyesült Királysággal (1982), az Amerikai Egyesült Államokkal (1984) és Izraellal (1993) folytatott diplomáciai kapcsolatok (újra) létesítésével kapcsolatban. A billaterális és multilaterális kapcsolatok, valamint az aláírt egyezmények és szerződések kibővítésével megerősödött és megszilárdult a Szent Szék helyzete a nemzetközi jogrendben, mint a nemzetközi közösség fontos szereplőjeként. A második világháború (1939) előtt mindössze 38 Apostoli Nunciatura volt, II. János Pál Pápa pápassága kezdetén 108 és pápassága után pedig 172.

A Szentszék szerződéses partnerként működik, kettős szerepet töltve be a nemzetközi téren, nevezetesen szellemi és világi szuverénként. A Katolikus Egyház szuverén és jogi közösségként jelenik meg a konkordátumokban is, amelynek érdekeit legfelsőbb szerve, a Szentszék képviseli (a cselekvő képesség nemzetközi jog alanyaként). Ezeket az Egyház és az állam közötti megállapodásokat általában konkordátumok (vagy *Conventio*, *Accordo* [concordatario], szerződés, megállapodás, jegyzőkönyv, jegyzékváltás, megállapodás, *modus vivendi*) útján kötik. A nemzetközi szerződések viszont a Vatikán Államnak tulajdoníthatók. A Szentszék itt jelenik meg a Vatikáni Városállamnak szuverénjeként. A „két” szerződő fél - a Katolikus Egyház vagy a Szent Szék és az érintett állam - szuverenitása miatt ezek a szerződések a nemzetközi jog minőségével rendelkeznek.

Az állam és Egyház közti megegyezések, mint ahogy más államközi szerződés is „*pacta sunt servanda*” szerint kötelesek. Ezért nincsenek az általános kánonjogi meghatározott törvényben lefektetve (c. 3 CIC/1983, c. 4 CCEO/1990). A Szentszék a nemzetközi jog által lefektetett szabályok szerint aktív szerepet töltött be és több jelentős egyezményt és szerződést írt alá. A

kutatás kimutatott egy erős emelkedését az aláírt szerződésekben, legtöbbször a Második Vatikáni Zsinat után. 48-ról emelkedett 162-re.

Az Egyház és államok közti megegyezések növekedése több okkal magyarázható: elsősorban, ahogy a “Gaudium et Spes” lelkipásztori konstitúciója kérte, aktiv párbeszédbe lépett a világgal az Egyház, ami a civil társadalommal közelebbi együttműködést és a közös kérdések szabályozásaihoz vezetett. A Katolikus Egyház erkölcsi tekintélye és békefenntartó intézményi ereje miatt több állam mutatott érdeklődést hivatalos diplomáciai kapcsolatok bővítését a Szentszékkel együttműködve. Másodsorban, a diplomáciai kapcsolatok bővítése a Szentszék és az államok közt az egyezmények számának emelkedéséhez vezetett, ami szabadon a részben 1989 utáni újabban keletkezett államokkal és a nemkatolikus vagy nemkeresztény államokkal való diplomáciai kapcsolatok felvételével magyarázható.

- **A Szentszék és Vatikáni Városállam az ENSZ rendszerében**

A disszertáció keretében, azok a kérdések is kivizsgálásra kerültek, amelyek a Szentszék és Vatikáni Városállam képviselői jelenlétével valamint az ENSZ rendszerében az együttműködési célokkal foglalkoznak. Tekintettel a Szentszék megfigyelői státuszára, ez a kutatás a Szentszék az ENSZ Szervezetéből való eltávolítását célzó kampánnyal is szembesült, nevezetesen hogy a nemzetközi jogi kétértelműségek, vagy inkább ideológiai és politikai elgondolások álltak-e a háttérben.

A Szentszék és a Vatikáni Városállam az Egyesült Nemzetek Szervezetében a nemzetközi jog két különálló tárgyaként van képviselve. Ezekben teljes jogú tagként vagy megfigyelőként vesznek részt.

A Szentszék megfigyelőként jelenik meg, amikor az Egyház üdvösségrendi, erkölcsi és vallási kérdéseivel, valamint az Egyház békéjével kapcsolatos missziójával foglalkoznak. A Szentszék ritkábban képviselteti magát a nemzetközi szervezetek rendszerének tagjaként. Néhány kivétellel a békefenntartás, valamint a gazdasági és szociális fejlődés alapvető kérdéseiről van szó.

Az Egyesült Nemzetek családjának tagjaként a Szentszék automatikusan az Egyesült Nemzetek Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciájának (UNCTAD) tagjává vált, mivel a Vatikáni városállam eredetileg csatlakozott a Nemzetközi Távközlési Unióhoz (ITU) és az Egyetemes Postai Unióhoz (UPU). A Szentszék a kezdetektől fogva szintén tagja volt a

Menekültügyi Főbiztos (UNHCR) Végrehajtó Tanácsának. Emellett az Atomenergia Szervezet (IAEA) alapító tagja

A Vatikáni Városállam ezzel szemben inkább tagja a műszaki természetű szervezeteknek. A Szentszékkal ellentétben a Vatikán nem alkalmazza a megfigyelői státuszt a nemzetközi szervezetekben részvételi formaként. Ez valószínűleg azért van, mert a megfigyelői státuszát helyettes képviselőben nehéz elképzelni.

Kutatásom során rámutattam arra, hogy a Szentszék és a Világszervezet (UN) közötti együttműködés mint két különböző békeintézmény konvergenciája céljain alapul. Ez a Szentszékkal való együttműködés, a civil szervezetektől eltérően, a Szentszék nemzetközi jogalanyisága alapján, a teljes jogú tagság vagy a megfigyelői státusz keretében nyilvánulhat meg.

Ebben a tekintetben a tudomány felvetette azt a kérdést is, hogy a Szentszék teljes tagsága az Egyesült Nemzetek Szervezetében semlegessége miatt kívánatos, helyénvaló vagy indokolt-e. Két fő nézetet (Kunz és Nucitelli) mutattuk be e tekintetben.

E kutatás szerzője a Nucitelli véleményéhez csatlakozott, miszerint nincs ellentmondó oka annak, hogy a Szentszék teljes tagságot vállaljon-e az ENSZ-ben.

A szerzői vélekedés, hogy a ENSZ Közgyűlése által a 2004. évi felértékelt Szentszéki megfigyelői státusz megfelelőbbnek tűnik az Egyház üdvrendi szempontjából, valamint a Szentszék békemissziója közvetítőjeként a konfliktushelyzetekben.

Tekintettel a Szentszék eltávolítására irányuló kampányra, e vizsgálat során inkább az abortuszpolitikát és a népesség ellenőrzéséhez kapcsolódó ideológiai okokat mutattuk ki, nem pedig a nemzetközi jog nyitott kérdéseit. A Kairóban (1994) és Pekingben (1995) megtartott nők világkonferenciáján a Szentszéki küldöttség fenntartásokkal élt a „reproduktív egészség”, az abortusz és a családtervezés vonatkozásában, valamint ezeknek a nemzetközi (emberi) jogba való bevezetése iránt, és ez a kampány elindításához vezetett. A kampány célja az volt, hogy a Szentszék egy "pusztán" vallási közösséggé váljon, és ez a kiszorításához vezessen a nemzetközi jogrendből és a családból. A valóságban ennek a kampánynak a célja Szentszék megfélemlítése az emberi élet és a még meg nem született gyermekek méltósága érdekében a nemzetközi közösségben.

A Szentszék jelenlétét az Egyesült Nemzetek Szervezetében több kormány is támogatta, például az Egyesült Államok, Chile és a Fülöp-szigetek, valamint több ezer civil szervezet. Az USA Kongresszusa pl. 2000. július 11-én szinte egyhangúlag elfogadta a 253. sz. határozatot,

amely nemcsak elismerte a Szentszék békeszerző szerepét az emberi családban, hanem elismerte szuverén és nemzetközi jogrendi helyzetét is. Az ENSZ 58. Közgyűlése 2004. július 16-án válaszolt erre az ideológiai kampányra azáltal, hogy az A/58/314 határozattal a Szentszék megfigyelői státusát felértékelte. A kampány motívumait nagyrészt elutasítja a nemzetközi jog oktatása és gyakorlata, és gyakorlatilag irrelevánsak.